

**Defensa i il·lustració
de la traducció inversa català-alemany:
El text turístic com a exemple pràctic**

1 Defensa de la traducció inversa

1.1 La traducció inversa

La traducció inversa, o sigui la traducció de la llengua materna¹ cap a una altra llengua, contrastada amb la directa (cap a la llengua materna), molt sovint no se sol tenir en compte a l'hora de redactar els manuals de traducció (cf. també Beeby 1996a: 57). En general, no s'hi especifica si aquest fet sorprenent es dona per no considerar digna d'interès científic ni professional la traducció inversa o simplement per descartar la remota possibilitat que al professional pos-universitari li toqui en algú moment de la seva suposadament llarga trajectòria traductora fer aquest tipus de traduccions. En alemany ni tan sols disposem d'un nom per designar aquest tipus de traducció, s'ha de dir *Übersetzung in die Fremdsprache*. En anglés ens trobem davant d'un fenomen semblant (cf. Beeby 1996a: 58/59).

La gent no especialitzada en temes de traducció molt sovint no diferencia entre traducció directa (TD) i traducció inversa (TI) (cf. Beeby 1996a: 57/58, 1996b: 6/7), pensa que «traductor» és «traductor», sigui per la llengua que sigui.² Nogensmenys, resulta poc realista deixar de banda aquesta àrea ja que qualsevol traductor/a podrà citar nombroses experiències de la seva vida d'haver hagut de traduir a «l'altra» llengua. Les secretàries «bilingües» estan acostumades a traduir les cartes que arriben a la seva empresa des de l'estranger al seu idioma i a redactar en llengua estrangera o bé a traduir les corresponents respostes. Els intèrprets que treballen en reunions de negoci igualment tradueixen tant de l'idioma matern a l'estranger com

viceversa ja que quasi sempre resulta massa complicat — i massa costós — tenir a disposició un intèrpret per cada llengua. També, però, els traductors «normals», que fan la major part de la seva feina a casa, davant dels seus ordenadors, estan familiaritzats amb els encàrrecs de traducció inversa (cf. Wilss 1992: 58).

Potser, la negligència òbvia per part de la majoria dels traductòlegs respecte a la TI s'explica pel fet de que els tractats i els assajos més eminentes sobre la teoria i la pràctica de la traducció fan referència quasi exclusiva a la traducció literària o bé estableixen una diferència entre la «traducció» en sentit estricte i altres formes de transposició de textos. I, efectivament, per a la traducció de textos literaris, sobretot dramàtics o poètics, es necessita un domini de la llengua d'arribada que la majoria dels traductors no tenen en la seva llengua B. És a dir, per assolir els mateixos efectes formals i expressius (o almenys uns de semblants) a la llengua d'arribada, tal i com ho exigeixen Reiß (1986: 91) i Lederer (1994: 153), per a una bona traducció literària quasi sempre és indispensable comptar amb tots els requisits de la llengua materna.

Això no obstant, i tenint en compte la realitat de la vida traductora de la nostra societat actual, ens trobem amb gran quantitat de textos tècnics, descriptius, divulgatius, informatius etc. que no sempre requereixen qualitats literàries — encara que cada traductor/a sempre s'esforça per donar la màxima qualitat possible a totes les seves traduccions.

Una altra raó per evitar la TI, que normalment demana uns esforços superiors que la TD, és la disponibilitat de traductors en llengua materna. Ara bé, existeixen llengües més aviat «petites» com ara el finès, l'eslovè o el noruec per a les quals no sempre hi ha prou traductors. També en el nostre cas, el del català, ens trobem amb una llengua de poca difusió, és a dir, una llengua parlada dins d'un espai geogràfic reduït i que compta amb un nombre força limitat de traductors que la tenen com a llengua B i que són capaços de traduir textos a la seva respectiva llengua A. Tal com ho explica Rydning (1992, citada per Lederer 1994: 152) pel noruec, molt sovint els catalans es veuen obligats a traduir ells mateixos a la llengua estrangera. La segona part del present article tractarà d'un àmbit clau per a aquest tipus de traducció: el turisme.

1.2 La didàctica de la traducció inversa

Mentre a la traductologia no s'esmenta gaire la TI, aquesta sí que constitueix un element imprescindible a la didàctica de les llengües estrangeres i de la traducció ja que demostra si els estudiants són capaços d'expressar en

¹ Aquest no és el lloc adient per aprofundir sobre el fenomen de persones «bilingües amb dues o més llengües» maternes» en famílies amb pares d'idiomes diferents (cf. Lederer 1994: 151).

² El llibre *Konstruktives Übersetzen* (1997) de Hönig vol ser un ajut perquè els traductors i els seus clients s'entenguin millor.

llengua estrangera allò que diu un text redactat en la seva llengua materna. Traduir cap a la llengua estrangera es considera un bon exercici per aprendre un idioma estranger. A Alemanya, els exercicis de TI són obligatoris per als alumnes del *Gymnasium* (Institut de Batxillerat) mentre no ho és la TD. A França, *thème*, la TI, s'aprecia més que *version*, la TD, a l'hora d'avaluar els alumnes (Beeby 1996a: 58).

Al 1994 es publicà *La traduction aujourd'hui — Le modèle interprétatif* de Marianne Lederer. Un dels primers manuals de traducció amb un capítol dedicat a la TI. Aquest capítol clou amb la recomanació d'evitar la TI «lorsque, à qualité individuelle égale, il existe dans la même combinaison linguistique des traducteurs en langue A» (166), encara que s'admet la TI per textos sense gaire valor literari o bé no expressius i, com acabem de veure, quan es tracta de «llengües petites».

Agraïm a Allison Beeby la seva valuosíssima aportació al tema de la didàctica de la TI castellà-anglès (Beeby 1996a). Partint de la teoria funcionalista (vàlida també per a la TI segons Nord 1994: 110/11) l'autora hi formula un model comunicatiu aplicable a la TI (Beeby 1996a: 63/64) que abraça tres etapes: l'anàlisi i la comprensió del text original, la desverbalització i la reformulació.³ També estableix tot un catàleg d'objectius específics de la didàctica de la TI (Beeby 1996a: 65) dels quals, però, considerem primordial el següent: «La capacidad de escribir textos en la LL [llengua d'arribada: anglès] que son gramaticalmente apropiados y pragmáticamente adecuados». Per nosaltres, els altres objectius que esmenta l'autora són mitjans per a assolir aquest principal.

L'objectiu final de la classe de traducció inversa: «aprendre a expressar correctament en la llengua B allò expressat en llengua A (tenint en compte, però, tots els altres condicionants del procés de traducció)», defineix també la principal dificultat: evitar els calcs i les traduccions al peu de la lletra. Per això, Laura Berenguer (1996: 14) inclou com a un objectiu de l'ensenyament de la segona llengua als estudis de la traducció: «aprender a disociar las dos lenguas en contacto», és a dir, fer exercicis d'anàlisi contrastiva. Fent inversa, els estudiants canvien de perspectiva, ja que, per tal de

³ Cf. Lederer 1994: 11: «La théorie interprétative [...] a établi que le processus consistait à comprendre le texte original, à déverbaliser sa forme linguistique et à exprimer dans une autre langue des idées comprises et les sentiments ressentis.» cf. també Nord 1988/95: 25ss, esp. 31: «Translation ist die Produktion eines funktionsgerechten Zieltextes [...] Durch die Translation wird eine kommunikative Handlung möglich [...]»; Beeby 1996b:48 parla de *comprehension, deverbalization, reformulation*.

poder expressar-se bé en la respectiva llengua estrangera s'han d'endinsar en la manera de pensar i d'escriure o de parlar de la cultura en qüestió; n'han d'entendre la *Weltanschauung*, és a dir la mentalitat i la cultura. Precisament per aquesta immersió en una altra cultura la TI és una bona preparació per a la pràctica professional de qualsevol futur traductor/a.

Si analitzem les diferències entre la traducció directa i la inversa, el que més crida l'atenció és l'inversió del procés cognitiu: mentre a la TD primer s'ha de comprendre i interpretar⁴ el text escrit en llengua estrangera (i suposadament més difícil que un text escrit en llengua materna), en el cas de la TI, primer s'ha d'entendre i interpretar allò dit en la llengua materna abans de començar a desverbalitzar-ho⁵ i després re-expressar-ho en la llengua estrangera. Tots els traductors ens hem trobat més d'un cop amb textos redactats en la «nostra» llengua però no gaire comprensibles. Ho diu també Koller (1992: 27):

Das Übersetzen in die eigene Sprache zeigt, ob man einen Text verstanden hat [...] das Übersetzen in die Fremdsprache wiederum bringt häufig genug Verstehensschwierigkeiten an den Tag. Übersetzung kann als Kritik des Ausgangssprachlichen Textes fungieren: der Übersetzer macht immer wieder die Erfahrung, wie ungenau und vage, ja wie unlogisch Originaltexte in sprachlicher und argumentativer Hinsicht sein können, ganz zu schweigen von sachlichen Fehlern. Hier stellt sich die Frage, wie weit der Übersetzer den Text in der Übersetzung «verbessern» soll.⁶

La pràctica de la TI fomenta, doncs, no només la creativitat lingüística de la llengua estrangera sinó també la competència (auto)correctora de la materna.

⁴ Tal i com ho entén Lederer 1994: 9ss; cf. Stolze 1986: 134 «Grundlage des Übersetzens ist das Verstehen, und damit ist keinesfalls nur der Nachvollzug der Autorintention gemeint [...] In einem Text wird immer mehr verstanden als gesagt ist [...]», i Koller 1992: 192 «[...] Werte eines Originaltextes werden von verschiedenen Übersetzern unterschiedlich aufgefasst (wie von Lesern in der Originalsprache auch)».

⁵ El terme *déverbalisation*, és utilitzat segons el model interpretatiu (cf. Lederer 1994: 11), encara que no resulta del tot convincent, ja que suggereix l'existència d'una fase «sense paraules» en el procés de la traducció, entre interpretació i re-expressió, per designar la recerca mental necessària per tal de trobar equivalents semàntics per expressar en la llengua d'arribada allò entès en la de sortida.

⁶ Vegeu també Hönl / Kußmaul 1991: 134: «Die wichtigste [Komponente der übersetzerischen Kompetenz] ist die muttersprachliche Kompetenz.»

Proposem els següents exercicis per a la classe de TI, conscients de la manca de temps que molt sovint fa difícil si no impossible un treball exhaustiu:

- anàlisis de textos en la llengua de partida (LP)⁷ per familiaritzar-se amb les dificultats que presenten, seguint el model proposat per Nord (1995: 41; cf. també Elena 1990), i tenint en compte els factors externs i interns del text
- exercicis de traduccions de mots, sintagmes i frases sense i amb context per sensibilitzar els alumnes amb la polivalència potencial (vegeu també Stolze 1988)
- fer exercicis de l'ús de tota mena de diccionaris (bilingüe, monolingüe, especialitzat)
- aprendre a fer una documentació exhaustiva per poder traduir textos generals i especialitzats (cf. Elena 1996)
- treballar amb textos paral·lels (cf. Seibel 1994: 278)
- analitzar textos ja traduïts, comparar-los amb els textos de partida i fer-ne una crítica constructiva, és a dir, proposar una traducció millor, si s'escau⁸
- traduir textos no-literaris de tot tipus, tenint a mà un encàrrec concret que informa sobre el(s) destinatari(s) i la funció del text traduït.

A part d'això, s'ha d'arribar a una bona coordinació i cooperació amb els col·legues que imparteixen les assignatures d'anàlisi del discurs, de gramàtica i els cursos d'idiomes estrangers.

Una manca de coneixements de la llengua estrangera no es pot corregir a la classe de TI ni de TD (com tampoc una manca de coneixements de la llengua materna, és clar).

L'experiència pròpia ens ha demostrat que molt sovint és un avantatge comptar amb estudiants estrangers a classe (per exemple aquells que fan intercanvis universitaris, com ara ERASMUS). El contacte directe entre els

⁷ Evitem el terme «text original» que suggereix que un text traduït no tingui «qualitat d'original»; ens basem en la terminologia de Nord 1995, fent servir *Ausgangstext* (text de partida) i *Zieltext* (text d'arribada).

⁸ Hönig / Kußmaul 1991: 133: «Besonders gut geeignet [für den Übersetzungsunterricht] sind Texte, die bereits in gedruckten Übersetzungen vorliegen»; cf. també Elena García 1990: 72/73.

futurs traductors els fa conscients de les dificultats que té «l'altra banda» i que amb molta freqüència se semblen força a les pròpies.

Una paraula sobre els diccionaris. Són una eina imprescindible per als traductors que saben fer-ne un bon ús. La classe de TI o de TD és el lloc adient per instruir els estudiants en aquesta tasca. S'aconsella tant la pràctica amb diccionaris monolingües de la llengua materna com de la llengua estrangera que — sempre que es tingui una base sòlida de coneixements — són més útils que els bilingües, almenys quan es tracta de textos de temàtica general. Com més especialitzat és el text, més importants esdevenen els diccionaris bilingües (cf. Stolze 1988). Quant a l'examen, res de més natural que utilitzar les eines del traductor. A l'hora de la veritat, els diccionaris perjudiquen més que no ajuden les persones que no sàpiguen servir-se'n. «Seul le cerveau humain, avec ses formidables possibilités, peut saisir les nuances des pièges que pose constamment la polysémie au traducteur.»⁹

Pel que fa als textos paral·lels o de comparació, se'ls pot catalogar segons l'afinitat que tenen amb el text en qüestió: textos sobre la mateixa temàtica de les quals podem treure informacions sobre com traduir certes expressions, neologismes etc., textos del mateix tipus (p. ex. instruccions d'ús, que, encara que es refereixin a un altre aparell, ens demostren com es construeix un text d'aquest tipus a la llengua d'arribada), i finalment textos del mateix tipus i sobre la mateixa temàtica, que no sempre es donen, i quan és el cas, tampoc no sempre van dirigits al mateix públic ni tenen la mateixa funció (cf. Seibel 1994: 278s; i Nord 1994: 103s; i Nord 1996b).

1.3. La competència cultural

Més amunt hem esmentat que la TI és un bon exercici per aprofundir en els coneixements de la cultura estrangera. Al mateix temps, però, la «competència cultural» (Witte 1989; Amman 1989: 91) és imprescindible tant per a la TI com per a la TD perquè és part integral de la professió de traductor: «Der Translator muß sich als Kulturexperte begreifen, dessen Rat stets dann einzuholen ist, wenn es um Kontakte aller Art mit dem Ausland, dem fremden Kulturkreis geht.»¹⁰

El traductor ha de ser necessàriament expert tant en la cultura estrangera com en la pròpia ja que té la funció de mitjancer entre dues o més cultures, pobles, mentalitats (cf. Amman 1989: 98; Vermeer 1993).

⁹ Gémard 1996: 500.

¹⁰ Brethauer 1987: 217s, sobre la TD, però aplicable també a la inversa.

D'aquí, l'exigència d'oferir als estudiants assignatures de *Landeskunde*, és a dir d'informació sobre la realitat cultural i social dels països de llengua B i C, contrastant-la amb la realitat del país de llengua A.¹¹

In der Translatorsausbildung muß «Landeskunde» der Grundforderung nach Kulturkompetenz des Translators Rechnung tragen. Die behandelten Themen müssen den Bedürfnissen des späteren Translators entgegenkommen. Das bedeutet insbesondere, daß es bei der Darstellung landeskundlicher Fragen nicht mehr nur um ein Land, Elemente in der Kultur gehen kann. Die Landeskunde muß kontrastiv sein. [...] Kulturkunde bezieht sich nicht nur auf ein Land, sondern setzt ein tieferes Verständnis der eigenen Kultur voraus, was u.U. dazu führen kann, daß erst einmal eine Einarbeitung in die eigene Realität oder Geschichte gefordert sein wird. (Amman 1989: 96, 100; emfatitzat per l'autora)

Witte (1989: 211s) utilitza el terme de «competència metacomunicativa» per designar la capacitat del traductor de fer de mitjancer i establir la comunicació entre els representants de dues cultures/llengües que sense la persona del traductor no podrien entrar en comunicació.

Per la TI, la competència mitjancera cultural és absolutament necessària. Mentre que per la TD, normalment, basta amb tenir coneixements suficients de la llengua i cultura estrangeres per traduir, per la TI, al contrari, resulta imprescindible tenir consciència del fet diferencial, de la cultura i mentalitat pròpies per ser capaç de transmetre-les als destinataris del text traduït.

2 La il·lustració de la traducció inversa

Tot seguint la idea d'oferir una didàctica de la TI orientada cap a la pràctica professional (com ho exigeixen Beeby 1996 i Wilss 1992: 57) donarem ara l'exemple de textos turístics tractats a l'assignatura de TI català (castellà) - alemany.

2.1 El text turístic

Tal com ja hem dit a la primera part d'aquest article, hi ha certs àmbits tècnics, econòmics i administratius on és prou comú recórrer a traductors

¹¹ «Cultura» s'hauria d'entendre aquí en el sentit antropològic del terme: «conjunt de tradicions (literàries, històrico-socials i científiques) i de formes de vida (materials i espirituals) d'un poble, d'una societat o de tota la humanitat» (*Diccionari de la llengua catalana*, enciclopèdia catalana, Barcelona 1982); cf. Lederer 1994: 122.

que tenen la llengua meta com a estrangera, sobretot al sector turístic. Tots ens hem trobat alguna vegada amb algun fullet ple d'aquelles divertides línies explicatives sobre qualsevol monument de gran interès per al turista estranger. I perque consti: casos d'aquest humor involuntari es donen a qualsevol país sota el sol o la pluja.

Ningú no posarà en dubte que el turisme constitueix una font d'ingressos de primer ordre per a Espanya. L'any 1996 tot l'Estat va acollir 62 milions de persones que van originar ingressos de 3,3 bilions de pessetes (El País de l'11 de gener de 1997), al 1993 la quarta part dels turistes va arribar a Catalunya (Institut d'Estadística de Catalunya), a les Illes Balears gairebé un 90% del PIB depèn del turisme. Per als alemanys, Espanya, sobretot Catalunya i les Illes Balears, és el destí turístic predilecte.

Si entenem per «text turístic» tot text escrit per informar el públic sobre l'atractiu d'un indret determinat, subratllant-ne la importància i suggerint la seva visita, ens trobem davant del problema de no poder diferenciar entre visitants forasters o estrangers i visitants provinents del mateix país que no podem excloure, ja que també existeix el «turisme interior».

La nostra definició de «turista» ha d'incloure, doncs, també el visitant (autòcton) d'un museu o d'un altre indret per interessos culturals o d'esbargiment. No voldríem abandonar aquesta definició molt ampla del «text turístic» per tal de no perdre'ns en classificacions i subclassificacions de gèneres.

Ara bé, el «text turístic» constitueix una classe de text molt interessant ja que en la seva producció intervenen factors molt diversos, com ara l'interès comercial, l'interès d'informació o divulgatiu (en el nostre cas sobretot referint-se a la projecció interior i exterior de la realitat catalana), les condicions pràctiques de disseny i impremta etc.

El text turístic sempre comporta un element publicitari o suggestiu a part de l'informatiu. Haverkamp fins i tot escriu: «Tout texte touristique est un texte publicitaire. Il veut vendre une région, une ville, un monument, une abbaye, la Bourgogne [...]».¹²

Aquesta vessant del text turístic es fa evident quan un mateix fullet explicatiu d'una regió no només s'utilitza a l'oficina de turisme de la regió mateixa, sinó també a l'oficina de turisme d'una altra part del país o bé en un stand de fira de turisme. El caràcter més aviat informatiu o publicitari d'un fullet depèn tant de l'entitat editora com del contingut i la funció com dels destinataris del prospecte. En principi podem dir que no ha hi cap text turístic que no tingui cap element publicitari o suggestiu ja que pertany al

¹² 1991: 140.

tipus de text operatiu: «Der operative Texttyp wird konzipiert, um einen Textempfänger [...] in seiner Meinung zu beeinflussen und in seinem Verhalten zu Aktionen oder Reaktionen zu provozieren [...]» (Reiß 1983: 35). Newmark va encara més enllà i en treu la conseqüència: «The success of such a translation [of pragmatic texts] can only be assessed by the readership's subsequent behavior» (Newmark 1988: 133s).

No és, doncs, cap casualitat que en moltes publicacions recents sobre la traducció funcional trobem textos turístics (cf. Elena 1990; Nord 95; Berenguer 1996). Són una classe de textos molt gran, que abraça diversos gèneres i resulta difícil establir el límit amb altres classes com ara textos purament descriptius o informatius (cf. el glossari de menjars típics, Nord 1995: 149) o també amb llibres de cuina, guies de llengua etc.

2.2. El text turístic a classe

Proposem tres exemples diferents de textos turístics. No en farem anàlisis exhaustives. Només ens en servirem per explicar el tractament proposat a classe.

- 1) Un plànol guia de la ciutat de Girona
- 2) El prospecte del Museu Marítim de Barcelona
- 3) Un opuscle de la Generalitat sobre la realitat de Catalunya

1) El plànol-guia de Girona, l'edita l'Ajuntament de Girona amb suport de la Direcció General de Turisme de la Generalitat. Segons el dipòsit legal es pot deduir que fou imprès l'any 1990. Ja que està redactat en català, castellà, anglès, francès, italià i alemany podem suposar que va dirigit tant a turistes catalans com forasters o estrangers. Consta d'un full en colors de 45x62cm el qual, plegat del tot, es redueix al tamany de 8x22,5cm, és a dir, es tracta d'un plànol portàtil que es pot desar a la butxaca i desplegar quan sigui necessari.

Una cara del full porta un plànol dibuixat panoràmic de la ciutat antiga, amb números vermells fent referència a llocs topogràfics d'interès específic, i números blaus informant sobre museus i altres institucions. L'altra cara del plànol dona informació sobre els llocs numerats en vermell d'1 a 11, en les respectives llengües esmentades amunt. Per cada lloc hi apareix una fotografia en colors. Un petit mapa explicant la situació geogràfica de Girona complementa aquesta cara del guia. Al plànol panoràmic hi apareixen una línia discontinua, i una altra puntejada suggerint itineraris pel nucli antic de

Girona. La funció del present text forma part de la funció del plànol-guia: informar els turistes que venen a Girona i ajudar-los a trobar el seu camí a peu per la ciutat antiga. El plànol panoràmic és totalment inadequat per recórrer la ciutat amb automòbil o per buscar un carrer, ja que només hi consten mitja dotzena de noms de carrers, resultant així poc pràctic.

Suposem com encàrrec de traducció: «elaborar una versió alemanya del text adreçada a turistes alemanys, austríacs o suïssos i complint la mateixa funció que el text de partida, tot respectant el disseny del fullet original».

Existeixen textos paral·lels del mateix tipus a Alemanya (Nord 1995: 248ss), redactats en alemany i diverses llengües estrangeres. Podem suposar que els alemanys que venen a la ciutat de Girona coneixen aquest tipus de publicació. Malgrat això, es trobaran amb qualque detall estrany com veurem més endavant.

Després de l'anàlisi del prospecte i del text explicatiu ens concentrem en el contingut relacionant-lo amb la funció i els destinataris.

Per «itinerari recomanat», llegenda per la línia discontinua al plànol, trobem *Empfohlener reiseplan*, en alemany (aquí no farem cap crítica de les relativament poques faltes d'ortografia). L'alemany és l'única de les llengües aquí representades que no compta amb cap latinisme com ara «itinerari». Els traductors havien de recórrer al diccionari per trobar un «equivalent».¹³ I com malauradament sol passar, s'han equivocat. La paraula *Reise* mai no pot fer referència a un itinerari dins d'una ciutat, d'un parc etc. En aquest cas s'ha d'emprar el terme *Rundweg* oder *Rundgang*. La paraula *Reiseplan* retraduïda al català, suposant un context adient, donaria «itinerari o pla de viatge».

La solució proposada per la línia puntejada, «l'itinerari alternatiu i comercial», és encara més estranya: *zusätzlicher und kommerzieller reiseplan*. A l'error esmentat abans s'hi afegeix un altre concernent l'adjectiu «comercial» que en català vol dir allò que té que veure amb el comerç, tant com a activitat econòmica a gran escala, com dins de l'àmbit de les botigues. En alemany existeixen el substantiu *Kommerz* i l'adjectiu *kommerziell*, referint-se al comerç, l'activitat econòmica, però, primer, tenen una connotació lleugerament negativa — només interessar-se pel benefici propi — i, segon, mai no s'aplicarien fent referència a botigues i compres en un text orientat cap al client; en aquest context es diria *einkaufen*. Podríem proposar *Einkaufsweg*, que sona una mica construït, millor seria *Einkaufsbummel*. «Bummeln» vol dir «anar xino-xano», i combinat amb botiga, «fer compres amb molta tranquil·litat, mirant-s'ho bé»: doncs precisament la intenció d'un fullet turístic com el

¹³ Per aquest terme vegeu, entre altres, Nord 1994 i la seva crítica de Koller 1992.

present: invitar els visitants a passejar-se pels carrers, visitar els llocs històrics, fer un cafè o menjar alguna cosa i veure algunes botigues. L'altre adjectiu, *zusätzlich* ens remet al text en català, on llegim «alternatiu». Ens trobem davant d'un d'aquest casos de problemes estilístics del text de partida esmentats més amunt ja que el text català combina dos adjectius no gaire compatibles. I quant Koller, al final del paràgraf citat més amunt, pregunta si el traductor ha de «millorar» el text a la traducció, hem de contestar que sí, és clar que sí. Mentre en el cas d'un text literari podríem entrar en conflicte amb la lleialtat (cf. Nord 1994: 99s) envers l'autor, canviant-li una «falta» intencionada (?), aquí resulta òbvi que fem un favor a la institució que encarrega la traducció i, sobretot, als destinataris si millorem el text. *Alternativer Rundgang durch Geschäftsstraßen* o *Andere reizvolle Gassen mit Gelegenheit zum Einkaufsbummel* serien propostes per solucionar aquest dilema. Evidentment, aquí podrien sorgir altres problemes, originats per la disponibilitat d'espai tipogràfic a la pàgina del fullet.

Sense entrar en detalls sobre les descripcions molt reduïdes dels llocs d'interès tal com les trobem al verso del plànol podem explicar-ne la dificultat principal: la voluntat, per part dels autors de donar un màxim d'informació en un mínim d'espai, suggerint al mateix temps la bellesa del lloc corresponent posa els traductors davant d'una tasca hercúlia. Conèixer personalment la realitat gironina és quasi imprescindible per traduir aquesta part. A més, es necessiten coneixements d'història de l'art.

2) El Museu Marítim de Barcelona, instal·lat a les Reials Drassanes, edita un fullet explicatiu en diversos idiomes. Les mides són 21x10,5cm (plegat) i 21x42cm (desplegat) resp. Sobre les quatre pàgines d'aquell fullet trobem un text amb algunes fotos petites, al verso hi ha la reproducció d'un quadre representant velers (aquesta il·lustració fa de portada i contraportada) i un plànol de l'edifici de les Drassanes amb dades sobre horaris i accessos. L'edició que tenim davant nosaltres és del 1995.

El text està dividit en quatre parts, a saber, «Les Drassanes Reials» sobre l'edifici i la seva història, «Els orígens del museu» sobre la col·lecció, «La gran aventura del mar» i «Catalunya i Ultramar» sobre les respectives exposicions d'aquests noms.

A la primera part ja trobem problemes de contingut ja que el text en català suposa coneixements històrics que la majoria dels alemanys no tenen: la marina medieval catalana i l'expansió de la Corona d'Aragó per un turista alemany no van lligades de cap manera. El traductor hauria d'explicar aquest fet, encara que sigui juntant les paraules com ho eren els regnes: *die katalanisch-aragonesische Ausdehnungspolitik im Mittelmeerraum*, p. ex.

Amb aquest exemple també hem trobat el problema fonamental de la traducció del prospecte: va massa al peu de la lletra. A part d'errors pleonàstics com ara *architektonische Gebäude* per «conjunt arquitectònic» (literalment: «edificis arquitectònics», hauria de ser *Gebäudegruppe* o *architektonisches Ensemble*; més avall conjunt es tradueix per *Gebiet*, que tampoc no és correcte), ensopeguem amb una frase com la següent, «*Seit dem XVIII Jahrhundert, nach aufeinanderfolgenden Verbesserungen und Erweiterungen, wurden die Werften für den militärischen Gebrauch bestimmt*» per «A partir del segle XVIII, després de successives millores i ampliacions, les Drassanes foren destinades a usos militars». Si deixem de banda problemes de puntuació i el fet de que números de segles en alemany mai no van en xifres romanes sinó en àrabs, ens podem concentrar en la part estilística. Podem traduir la frase en passiva, típica per relatar fets en alemany: *Die Werften sind mehrfach erweitert und umgebaut worden und wurden seit dem 18. Jh. militärisch genutzt* o bé *Nach mehreren Erweiterungen und Umbauten wurden die Werften seit dem 18. Jahrhundert militärisch genutzt / Seit dem 18. Jh., nach mehreren Erweiterungen und Umbauten, wurden die Werften militärisch genutzt*. La frase que consta al prospecte és llegible i comprensible però «no sona molt alemany». Les nostres propostes són el resultat d'un anàlisi de contingut seguit d'una fase de reflexió i la posterior expressió del mateix contingut en alemany, tal i com ho vàrem fer a la classe de traducció inversa.

Donem un altre exemple d'adaptació a la funció i els destinataris del text traduït. «Horari» es tradueix correctament per *Öffnungszeiten*, però «Dies de tancament anuals» per *Jährliche Feiertage*. Aquí ajuda qualsevol text paral·lel alemany on posa a l'apartat corresponent: *Geschlossen am* (Tancat els dies:); la traducció oferta no és «falsa» lògicament, sinó infringeix les convencions d'aquest tipus de text en alemany. La mateixa crítica val per *Zufahrten* per «accessos» que hauria de ser *Verkehrsverbindungen* (ja que no es tracta dels accessos físics a l'edifici).

Aquests i altres errors ens fan presumir que es tracta d'una TI que s'hauria pogut perfeccionar amb una correcció per part d'un professional nadiu. No obstant, hem d'admetre que també es troben traduccions amb errors semblants fetes per nadius residents des de molts anys a l'estranger i que pateixen interferències de la llengua que els envolta quotidianament.

3) Com a últim exemple en el present apartat ens referim a un opuscle editat per la Generalitat de Catalunya i que va dirigit als visitants forasters i estrangers per fer-los conèixer la realitat catalana. El títol «Ets a Catalunya» s'ha traduït correctament per *Sie befinden sich in Katalonien*, tenint en compte que per alemanys (a no ser que siguin molt joves o estudi-

ants) és inconcebible ser tractats de «tú» per un desconegut i menys en un text informatiu o publicitari. Ara bé, la frase escollida sona una mica massa seca, una solució més agradable i més funcional seria *Herzlich willkommen in Katalonien* (que potser canviaria el concepte i la idea del llibret). Per la frase «Ets en un país preparat» sí que va *Sie befinden sich in einem gut vorbereiteten Land*, ja que al apartat amb aquest títol s'especifica què vol dir aquí «preparat».

Troblem, però, faltes com ara la següent: «[...] a Catalunya hi trobareu també les diversions més actuals i sofisticades [...]» que s'ha traduït per: *in Katalonien [sind] natürlich auch die moderneren, weniger populären Arten der Vergnügung vertreten*. En aquest cas, suposem un anomenat fals amic, ja que popular i *populär* no fan referència al mateix camp semàntic. *Populär* es diu d'allò que té èxit, allò que el públic veu amb bons ulls. La negació dona un aire estrany a aquesta frase. Proposem: *in Katalonien sind natürlich auch die neuesten und ausgefallensten Arten der Unterhaltung zu finden* (a més dels costums populars tradicionals esmentats).

2.3 Ideal i realitat

Encara que ja trobem molts textos turístics en traduccions acceptables, encara hi ha massa feina mal feta malgrat la importància que té el sector per a Catalunya i altre regions d'Espanya.

La constel·lació ideal — en el sentit de màxima competència amb un mínim esforç — seria un traductor alemany (o austríac o suís) vivint a Catalunya i familiaritzat amb la realitat del país traduint informacions a l'alemany per als seus compatriotes turistes o bé una traductora catalana vivint a Alemanya, Àustria o la Suïssa alemanya i bona coneixedora de les respectives realitats traduint informacions sobre la regió o la ciutat en qüestió per als seus compatriotes de visita allà. En molts casos de la vida real aquesta combinació no s'aprofita per raons de falta d'una visió més ampla de les coses («però si tenim aquí a en Joan, que sap una mica d'alemany») o de la (presumpta) falta de recursos econòmics per poder pagar un professional estranger (en comparació amb Alemanya — on els traductors es queixen, i amb raó — els honoraris per traductors a Espanya són irrisoris).

Un bon exemple (de TD) és el prospecte dedicat a l'antiguitat i la prehistòria de la sèrie «Rutes de [...]» del Departament de Comerç, Consum i Turisme: ha estat traduït pel catalanista alemany Hans-Ingo Radatz, el nom del qual consta al mateix prospecte. Tal com hem dit més amunt, en termes generals és millor des del punt de vista lingüístic fer TD. Nogensmenys, a la

pràctica resulta ser molt més difícil disposar de traductors de català amb alemany com a llengua A. Precisament perquè ens sembla quasi impossible fer traduir per alemanys tots els fullets turístics en català, proposem promoure la TI per aquests textos.

Entre els problemes amb els que es veuen confrontats els traductors destaquem la definició insuficient dels destinataris dels textos catalans: són escrits per a catalans, per a catalanoparlants forasters (mallorquins, valencians, rossellonesos o altres), o bé ja per ésser traduïts a les respectives llengües estrangeres? Quasi sempre el traductor és també adaptador i redactor, és a dir, expert en cultura i investigador pel seu compte si vol garantir la funcionalitat del text traduït. Reiß (1983) escriu sobre els textos «operatius» que el traductor s'ha de posar al lloc del destinatari de la traducció, «er wird im Interesse der Sache und inspiriert vom Vorgehen des Originalverfassers selbst zum Autor, der [...] Garant für die Wahrung [...] des Textapells ist» (87). Haverkamp és encara més explícit: «[...] je suis convaincu que le travail d'un traducteur ne consiste souvent justement en des traductions [...] mais en une adaptation du texte de la langue de départ à la mentalité du pays cible» (1991: 139).¹⁴

Per il·lustrar aquesta idea del «traductor com a embaixador», Haverkamp explica que el traductor ha d'adaptar el text que tradueix als textos de la mateixa classe existents al país corresponent. Ell presenta el cas d'un prospecte de la Borgonya amb un text molt elaborat en francès per interessar els potencials turistes, que encara que estigui molt ben traduït a l'alemany des del punt de vista estilístic, no compleix la mateixa funció que el text francès perquè els alemanys esperen trobar un altre tipus de text, una altra manera de presentar la informació turística. Encara que no compartim del tot l'opinió de Haverkamp, massa maniqueïsta a vegades, hem de subratllar que hi ha diverses tradicions de textos turístics. Mirem, p. ex. les guies verdes de «Michelin» i les guies «Baedeker» o «Polyglott»: ofereixen una visió força semblant del món estranger: classificat per monuments que valguin o no la visita, titllats amb estrelles. Ara bé, per la guia vermella de «Michelin», la dels restaurants i hotels, no hi ha cap equivalent a Alemanya. Sense negar que

¹⁴ Amb aquest concepte generós de «traducció» ens separem de definicions molt estrictes com ara la de Karla Déjean Le Féal «La traduction est un texte dans une langue X de style équivalent et d'une qualité rédactionnelle au moins égale à celle du texte original et destinés à transmettre le même message à la même catégorie de lecteurs et dans le même but que le texte original» (1993: 156; emfasitzat per l'autora). Aquesta definició de traducció és del tot teòrica i no té gaire relació amb la realitat tal com ens la trobem cada dia.

qualsevol comportament, també el dels turistes, sigui susceptible de canvis, podem assegurar que per als alemanys els menjars no tenen de cap manera la importància que li concedeixen els francesos. Heus aquí perquè durant molts anys els alemanys no presentaven dificultats a l'hora del dinar o sopar: els oferien un plat mitjanament conegut i estaven contents. Però, quant les habitacions no estaven endreçades, els museus tancats, els autobusos eren impuntuals...

A Alemanya també hi ha altre tipus de guies com ara els «Merian» o «DuMont» que donen informacions sobre costums populars, llocs autèntics, monuments més aviat amagats etc. Hem de tenir ben clar a qui ens dirigim amb la traducció d'un text turístic. A la pràctica això resulta encara més difícil ja que el sector turístic és un dels més sensibles quant a canvis de modes i destins.

Un ajut no gens menyspreable en aquest aspecte és un encàrrec de traducció ben clar i explícit. Si els traductors saben per a quin públic han de traduir el text, els és molt més fàcil documentar-se adequadament.

Un altre problema que surt gairebé sempre en textos turístics és el dels noms propis de menjars típics, costums tradicionals etc., és a dir les «reàlia». Claudia Seibel (1994) s'ha ocupat d'aquesta problemàtica des de la perspectiva de la TI, traduint articles de diari. Segons la seva classificació (280), també en textos turístics podem diferenciar entre diverses solucions per aquestes paraules:

no-traducció: la sardana — *die Sardana* (suposant que el context n'expliqui el significat)

amb un adjectiu o substantiu explicatiu: *der Sardana-Tanz*

amb una aposició: *die Sardana, der Nationaltanz der Katalanen*

amb una explicació entre parèntesi: *die Sardana (ein beliebter katalanischer Volkstanz)*

sense traducció explícita: *ein katalanischer Volkstanz / der katalanische Nationaltanz*

És clar que no pot haver-hi cap solució general per traduir reàlia. No obstant això, quan ho permeti l'espai disponible proposem posar el nom en la llengua de partida i una traducció explicativa entre parèntesi o guions per facilitar la comprensió del text, i en el cas de textos turístics, agilitzar el tracte en botigues, restaurants i altres indrets. Aquest és el mètode que han adoptat els traductors (anònims) de la versió alemanya del prospecte «Catalunya Benvinguts» de la Direcció General de Turisme de 1992, encara que a vegades

s'equivoquin; parlant de la cuina catalana posen: «conill amb ametlles (*Hase [sic!] mit Mandeln*)» (cf. Bretthauer 1987: 217).

Com a últim punt voldríem esmentar que una bona traducció funcional a l'alemany d'un text turístic, entenent-lo com a text operatiu, hauria d'adaptar-se molt més al públic alemany, fent al·lusions sobre les relacions històriques germano-catalanes etc. Com a exemple podríem mirar l'apartat sobre el teatre i la música del prospecte «Catalunya Benvinguts». No se sentiria més agafat per la tradició musical catalana qualsevol alemany melòman si li expliquessin que a Catalunya va haver-hi una moda wagneriana, i que al Palau de la Música Catalana hi ha un bust de Beethoven?

3 Conclusions

Esperem haver demostrat amb el present article que la TI constitueix un element substancial de la vida professional dels traductors i, per tant, s'ha de tenir en compte a l'hora de la didàctica de la traducció.

Si l'objectiu de la classe de traducció, tant de la inversa com de la directa, és la formació de bons professionals que siguin capaços de traduir textos d'una manera autònoma, responsable i eficaç no ens podem tancar dins de la famosa torre d'ivori sinó que hem de sortir-ne per poder preparar els nostres estudiants per a una dura però gratificant vida professional, tal com ho diu Wilss (1992: 57): «Die Aufgabe des Übersetzungsunterrichts besteht darin, berufsrelevante Kenntnisse zu vermitteln und übersetzerische Verhaltensweisen so zu disziplinieren, daß Qualität und Schnelligkeit gleichermaßen zu ihrem Recht kommen.»¹⁵

Allison Beeby (1996a: 60s) també fa referència al mercat laboral a Barcelona i a la Costa Brava (al turisme!) per il·lustrar la importància de la TI. Ja que l'encàrrec de TI forma part de la vida professional hem d'ensenyar als estudiants les tècniques corresponents.

Potser el més important per a tots els professionals de la traducció és una major responsabilitat envers l'autor del text a traduir, la persona que ens encarregà la traducció i el destinatari d'aquesta, però sobretot envers el producte de la nostra feina: el text traduït. Un text que per a aquells que el llegeixen hauria de ser un «original», ja que està traduït — també al sentit de «treballat» o «adaptat» — per a ells. L'ètica professional tal i com ho proposa Chris Durban (1996) hauria d'incloure als traductors a abstenir-se de fer

¹⁵ Vegeu també els «Case Studies in Teaching Translation» de Gerzymisch-Arbogast i Schnatmeyer (1991), que, entre altres, treballen amb textos publicitaris.

traduccions per a les quals no tenen la formació adequada i de signar amb el seu nom aquelles que són prova convincent de llurs capacitats. Però també cal apel·lar als responsables de l'àrea turística de recórrer a traductors professionals que els lliuran un treball ben fet i signat amb el seu nom. El text traduït haurà passat una revisió per part d'un traductor (o d'un altre professional de la llengua) nadiu. Tenint en compte la importància del sector turístic per a l'economia espanyola és del tot inacceptable espatllar una feina només per estalviar-se un honorari d'un segon corrector, sobretot quan es tracta d'un text destinat a un públic molt nombrós!

No voldríem concloure la present aportació sense fer referència a un text «clàssic», el «über das pedantische der deutschen sprache» de Jakob Grimm. Molt sovint se'n cita una frase esdevinguda celebre: «übersetzen ist übersetzen, traducere navem. wer nun, zur seefahrt aufgelegt, ein schiff bemannen und mit vollem segel an das gestade jenseits führen kann, musz dennoch landen, wo andrer boden ist und andre luft streicht.»¹⁶ En efecte, es tracta d'una imatge molt captivadora, i a més, Grimm, sembla referir-se a la traducció inversa! Al cap i a la fi, parla de portar la barca cap allà on bufen altres vents, «an das gestade jenseits» [...] i no com Jacques Catteau (1991: 8) qui ens diu explícitament: «Traduire, c'est ramener un texte d'une rivage étrangère sur la rive maternelle». Esperem, doncs, que amb el present article hagim pogut defensar la traducció inversa i il·lustrar la importància que té, sobretot en el moment de portar gent de fora a les costes dels Països Catalans.

Bibliografia

- Amman, Margret (1989): «"Landeskunde" in der Translatorsausbildung», en: *TexTconTexT* 1-2, 1989, p. 90-105.
- Beeby Lonsdale, Allison (1996a): «La traducción inversa», Hurtado Albir (ed.) 1996, p. 57-78.
- Beeby Lonsdale, Allison (1996b): *Teaching translation from Spanish to English — Worlds beyond Words*, Ottawa University Press 1996.

¹⁶ Citat segons K. Reiß in: Ortega y Gasset, *Miseria y Esplendor de la Traducción — Elend und Glanz der Übersetzung*, München (dtv) 1977 / ²1983: 83s. Aquesta metàfora ha donat el nom al volum dedicat a Katharina Reiß, *TRADUCERE NAVEM*, ed. per Justa Holz-Mänttari i Christiane Nord, Tampere 1993. Vegeu-ne la ressenya de Luisa Liefländer-Koistinen in: *Target* 6:2, 1994: 253-255.

- Berenguer, Laura (1996): «Didáctica de segundas lenguas en los estudios de traducción», en: Hurtado Albir (ed.) 1996, p. 9-29.
- Bretthauer, Peter (1987): «Der Übersetzer als Kulturexperte», *TexTconTexT* 1/87, p. 216-226.
- Catteau, Jacques (1991): «Les masques du traducteur», en: *équivalences* 20e/1-2 1991, p. 7-18.
- Déjean Le Féal, Karla (1993): «Pédagogie raisonnée de la traduction», en: *Meta* vol 38, no2 Juin 1993, p. 155-197.
- Durban, Chris (1996): «Professionalism in Translation», en: *Hieronymus* 1/96, p. 12-19.
- Elena Garcia, Pilar (1990): *Aspectos teóricos y prácticos de la traducción alemán-castellano*, Salamanca 1990.
- Elena Garcia, Pilar (1996): «La documentación en la traducción general», en: Hurtado Albir (ed.) 1996, p. 79-90.
- Gémar, Jean-Claude (1996): «Les sept principes cardinaux d'une didactique de la traduction», en: *Meta* XLI, 3, 1996, p. 495-505.
- Gerzymisch-Arbogast, Heidrun / Schnatmeyer, Ursula (1991): «Case Studies in Teaching Translation», en: *ATA* V 1991, p. 235-253.
- Haverkamp, Claus (1991): «Le traducteur comme ambassadeur expliqué par l'exemple de la traduction des textes touristiques», en: *Terminologie et Traduction*, 2/91, p. 139-144.
- Hönig, Hans G. (1997): *Konstruktives Übersetzen*, Tübingen (Stauffenburg) ²1997.
- Hönig, Hans G. / Kußmaul, Paul (1991): *Strategie der Übersetzung*, Tübingen (Gunter Narr) ³1991 (1a ed. 1983).
- Hurtado Albir, Amparo (ed.) (1994): *Estudis sobre la Traducció*, Castelló (Universitat Jaume I).
- Hurtado Albir, Amparo (ed.) (1996): *La Enseñanza de la Traducción*, Castelló (Universitat Jaume I).
- Koller, Werner (1992): *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, Heidelberg 1992 (4a ed.).
- Lederer, Marianne (1994): *La traduction aujourd'hui — le modèle interprétatif*, Paris 1994 (Hachette).
- Nord, Christiane (1994): «Traduciendo funciones», en: Hurtado Albir (ed.) 1994, p. 97-112.
- Nord, Christiane (1995): *Textanalyse und Übersetzen*, Heidelberg (Groos) ³1995 (1a ed. 1988).
- Nord, Christiane (1996a): «El error en la traducción: categorías y evaluación», en: Hurtado Albir (ed.) 1996, p. 91-107.

- Nord, Christiane (1996b): «Textos auxiliares en la didáctica de la traducción», conferencia dictada a la Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 31-10-96.
- Ortega y Gasset, José (1983): *Miseria y Esplendor de la Traducción / Elend und Glanz der Übersetzung*, ed. Katharina Reiß, München 1977/83 (dtv).
- Reiß, Katharina (1983): *Texttyp und Übersetzungsmethode*, Heidelberg (Julius Groos) ²1983.
- Reiß, Katharina (1986): *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*, München (Hueber) ³1986.
- Seibel, Claudia (1994): «Die Problematik des Übersetzens von Realienbezeichnungen», en: *Sendebare* 5/94, p. 275-281.
- Stolze, Radegundis (1988): «Zum Gebrauch von Wörterbüchern beim Übersetzen», en: *TexTconTexT* 1/88, p. 43-62.
- Vermeer (1993): «Wie lernt und lehrt man Translatorisch(-)», en: *Lebende Sprachen* 1/93, p. 5-8.
- Wilss, Wolfram (1992): «Was ist Übersetzungsdidaktik? Versuch einer Faktorenanalyse», en: *Lebende Sprachen* 2/92, p. 65-60.
- Witte, Heidrun (1989): «Zur didaktischen Vermittlung translatorischer Kultur- und Sprachkompetenz — Ein kontrastives Modell» —, en: *TexTconTexT* 4/89, p. 205-231.

Material utilitzat

- Plànol-guia de la ciutat de Girona, Ajuntament de Girona 1990.
- Guia del Museu Marítim de Barcelona, 1995.
- Prospecte «Catalunya Benvinguts», del Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya, 1992.
- Prospecte «Routen der Antike und Vorgeschichte in Katalonien» de la sèrie «Rutes de [...]» Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya, 1994.
- Opuscle «Ets a Catalunya» de la Generalitat de Catalunya, 1996.